

Jaroslav Černý

(*22.8. 1898 Plzeň – †29.5. 1970 Oxford)

V loňském čísle časopisu *Linguistica Brunensia* jsme si připomněli vynikajícího egyptologa Wernera Vycichla, který svá egyptologická studia absolvoval ve Vídni, působil však také v Paříži a Ženevě, ale narodil se r. 1909 v Praze. Jeho největším dílem se stal koptský etymologický slovník. Existuje však ještě jeden etymologický slovník tohoto pozoruhodného jazyka, poslední vývojové fáze staré egyptštiny. Jeho autorem je plzeňský rodák, Jaroslav Černý, ač jeho vědecká dráha je spojena především s britským akademickým prostředím. V letech 1917–22 studoval na Filozofické fakultě UK v Praze, kde byl r. 1922 promován doktorem filozofie. Poté našel zaměstnání jako úředník v Živnobance. R. 1925 získal stipendium na pobyt v Egyptě, kde spolupracoval s francouzskými archeology a současně se podílel na katalogizování sbírek v egyptském muzeu v Káhiře. R. 1929 se habilitoval jako soukromý docent egyptologie na Karlově univerzitě. Až do r. 1939 pobýval střídavě v Praze, kde působil na FF UK v Praze, a v Egyptě. Tam zůstal i po vypuknutí války, též ve funkci rady čs. exilové legace. R. 1943 se přemístil do Velké Británie. Po válce se vrátil do vlasti a pokračoval ve své výuce na FF UK. R. 1946 byl jmenován profesorem egyptologie na University College v Londýně. Hned po převratu r. 1948 ztrácí čs. občanství, aniž by se ucházel o jiné. Od r. 1951 až do svého penzionování v r. 1965 působí jako profesor egyptologie v Oxfordu. V roli hostujícího profesora vyučoval též na univerzitách v Providence (USA, 1964–65), Philadelphii (USA, 1965–66) a Tübingen (SRN, 1966–67). Na sklonku života odkázal svou nesmírně cennou odbornou knihovnu Čs. egyptologickému ústavu UK v Praze. V letošním roce si připomínáme 40 let od jeho úmrtí.

Byl všestranným egyptologem, se stejně pronikavým zájmem o egyptskou filologii a paleografii (1927b, 1929, 1930–35, 1931a, 1931b, 1935b, 1935–70, 1937, 1939, 1940b, 1946, 1952, 1956, 1957a, 1958b, 1958c, 1962, 1965, 1971, 1972, 1978–86), etymologii (1937–38, 1942b, 1942c, 1943a, 1943b, 1951), onomastiku (1949, 1952b) i historii (1936, 1955b, 1975) a náboženství (1927a, 1952a). Neopomíjel ani problematiku egyptské písemnosti (1947/52, 1971b) a její expanze na Sinai (1935a, 1953–55). Zvláštní pozornost věnoval pozdnímu egyptskému jazyku (1964, 1974/78/84/93) a koptštině (1950, 1955a, 1957b, 1958a, 1971a, 1976). Jeho „Etymologický slovník koptštiny“ vydaný 6 let po jeho smrti r. 1976 představuje pionýrské dílo, v němž neměl předchůdce. Následovníka našel ve Werneru Vycichlovi též s českými kořeny.

Jaroslav Černý byl členem řady významných světových vědeckých institucí, mj. od r. 1953 Britské akademie věd (F.B.A.), dále Egypt Exploration Society (Londýn), Fondation Egyptologique Reine Elisabeth (Brusel), Sociétés française d'égyptologie (Paříž), Institut d'Égypte (Káhira).

Nejvýznamnější díla Jaroslava Černého shrnuje následující přehled:

- (1927a): „Le culte d'Amenophis Ier cher les ouvriers de la nécropole thébaine“, *Bulletin de l'Institut Français d'Archéologie Orientale* 27, 159–203.
- (1927b): „Quelques ostraca hiératiques inédits de Thèbes au Musée du Caire“, *Annales du Service des Antiquités de l'Égypte* 27, 183–210.
- (1929): „Papyrus Salt 124 (Brit. Mus. 10055)“, *Journal of Egyptian Archaeology* 15, 243–258.
- (1930–35): *Ostraca hiératiques (Catalogue général des antiquités égyptiennes du Musée du Caire)*, I–IV, Caire.
- (1931a): Les ostraca hiératiques, leur intérêt et la nécessité de leur étude, *Chronique d'Égypte* 6, 212–224.
- (1931b): „Une expression désignant la réponse négative d'un oracles“, *Bulletin de l'Institut Français d'Archéologie Orientale* 30, 491–496.
- (1931c): „Ostrakon Nr. 2973 der Staatl. Ermitage zu Leningrad“, *Archiv Orientalní* 3, 395–399.

- (1935a): „Semites in Egyptian mining expeditions to Sinai“, *Archiv Orientální* 7, 384–389.
- (1935b): „Questions adressées aux oracles“, *Bulletin de l'Institute Français d'Archéologie Orientale* 35, 41–58.
- (1935–70): *Catalogue des ostraca hiératiques non littéraires de Deir el Médineh*, 1–5, 8, Caire.
- (1936): „Datum des Todes Ramses' III, und der Thronbesteigung Ramses' IV“, *Zeitschrift für ägyptische Sprache und Altertumskunde* 72, 109–118.
- (1937): „Two Puzzles of Ramesside Hieratic“, *Journal of Egyptian Archaeology* 23, 1937, 60–62.
- (1937–38): „Deux noms de poisson du Nouvel Empire“, *Bulletin de l'Institute Français d'Archéologie Orientale* 37, 35–40.
- (1939): *Late Ramesside Letters*, Brussels.
- (1940a): „Le tirages au sort“, *Bulletin de l'Institute Français d'Archéologie Orientale* 40, 135–41.
- (1940b): „Nouvelle série des questions adressées aux oracles“, *Bulletin de l'Institute Français d'Archéologie Orientale* 41, 13–24.
- (1942b): „Philological and etymological notes, I“, *Annales du Service des Antiquités de l'Égypte* 41, 335–338.
- (1942c): „Greek Etymology of the Name of Moses“, *Annales du Service des Antiquités de l'Égypte* 349–354.
- (1943a): „Philological and Etymological Notes, II“, *Annales du Service des Antiquités de l'Égypte* 42, 341–350.
- (1943b): „The Origin of the Name of the Month Tybi“, *Annales du Service des Antiquités de l'Égypte* 43, 173–181.
- (1946): „Hieratické Ostrakon“, *Časopis Národního Musea*, 115, 27–31.
- (1947, 2. vyd. 1952): *Paper and books in Ancient Egypt*, London.
- (1949 s B. Bruyère a J.J. Clère): *Repertoire onomastique de Deir el-Médineh*. Le Caire.
- (1950): Notes on some Coptic etymologies, in: *Coptic studies in Honor of W.E. Crum*, Boston, 35–47.
- (1951): „Philological and Etymological Notes, III“, *Annales du Service des Antiquités de l'Égypte* 51, 441–446.
- (1952a): *Ancient Egyptian Religion*, New York.
- (1952b): „The name of the town of Papremis“, *Archiv Orientální* 20, 86–89.
- (1953–55): *The Inscriptions of Sinai*, I-II, London.
- (1955a): „Some Coptic Etymologies“, in: *Ägyptologische Studien: Festschrift für H. Grapow*, Berlin, 30–37.
- (1955b): „Reference to Blood Brotherhood among Semites in an Egyptian Text of the Ramesside Period“, *Journal of Near Eastern Studies* 14, 161–163.
- (1956): *Graffiti hieroglyphiques et hiératiques de la nécropole thébaine*. Le Caire.
- (1957a s A.H. Gardinerem): *Hieratic Ostraca*, Vol. I, Oxford.
- (1957b s P.E. Kahlo a R.A. Parker): The Old Coptic Horoscope, *Journal of Egyptian Archaeology* 43, 86–100.
- (1958a): Some Coptic Etymologies, III. *Bulletin de l'Institute Français d'Archéologie Orientale* 57, 203–213.
- (1958b): „A Hieroglyphic Ostrakon in the Museum of Fine Arts at Boston“, *Journal of Egyptian Archaeology* 44, 23–25.
- (1958c): *Egyptian Stelae in the Bankes Collection*, Oxford.
- (1962): „Egyptian Oracles“, in: *A Saite Oracle Papyrus from Thebes in the Brooklyn Museum*, ed. R. Parker, Providence, 35–48.
- (1964): „A special case of the verbal construction *iw sdm.f* in Late Egyptian“, in: *Studies in Egyptology and Linguistics in Honour of H.J. Polotsky*, Jerusalem, 81–85.
- (1965): *Hieratic Inscriptions from the Tomb of Tut^cankhamūn*, Oxford.

- (1971a): „Coalescence of Verbs with Prepositions in Coptic“. *Zeitschrift für ägyptische Sprache* 97, 44–46.
- (1971b): Language and writing, in: *The Legacy of Egypt*, Oxford, 197–219.
- (1972): „Troisième série des questions adressées aux oracles“, *Bulletin de l'Institut Français d'Archéologie Orientale* 72, 49–69.
- (1974, 2., 3. a 4. vyd. s S. Israelit-Groll 1978, 1984, 1993): *A Late Egyptian Grammar*, Rome.
- (1975): „Egypt from the Death of Ramesse III to the End of the Twenty-First Dynasty“, in: *Cambridge Ancient History*, 3rd ed., vol. 2, Cambridge, 606–657.
- (1976): *Coptic Etymological Dictionary*, Cambridge.
- (1978–86): *Papyrus hiératiques de Deir el-Médinah*, I-II. Cairo.

O Jaroslavu Černém se více dovíme v následujících publikacích:

- Bareš, L. (1992): „Vědecké dílo profesora Černého“, in: *Tvůrci hrobů egyptských králů: Jaroslav Černý a Dér el-Medína*, Průvodce výstavou, Praha, Náprstkovo muzeum, 7–8.
- Bareš, L. (1999): „Černý, Jaroslav“, in: *Kdo byl kdo: čeští a slovenští orientalisté, afrikanisté a iberoamerikanisté*, ed. Jan Filipický et alii. Praha, Libri, 95–97
- Blažek, V. (2008): „Černý, Jaroslav“, in: *Kdo je kdo v dějinách české lingvistiky*, ed. Jiří Černý & Jan Holeš, Praha, Libri, 102–104.
- James, T.G.H. (1971): „Jaroslav Černý“, *The Journal of Egyptian Archaeology* 57, 1971, 185–187.
- Malek, J. (1998): „Life and achievements of Czech Egyptologist Jaroslav Černý (1898–1970)“, *Archiv Orientální* 66, 27–30.
- Spaull, C.H. (1968): „Bibliography of Jaroslav Černý“, *The Journal of Egyptian Archaeology* 54, 3–8.
- Strouhal, E. (1992): „Život Jaroslava Černého“, in: *Tvůrci hrobů egyptských králů: Jaroslav Černý a Dér el-Medína*, Průvodce výstavou, Praha, Náprstkovo muzeum, 3–7.
- Žába, Z. (1971a): „Professor Jaroslav Černý“, *Archiv Orientální* 39, 385–388.
- Žába, Z. (1971b): „Profesor Jaroslav Černý“, *Nový orient* 26, 20–23.
- (1984): „Černý Jaroslav“, in: *Malá československá encyklopedie*, I, Praha, 779.
- (2000): „Černý, Jaroslav“, in: *Universum: všeobecná encyklopedie*, 2, Praha, 185.

Poděkování

Tato studie vznikla pod záštitou Centra pro interdisciplinární výzkum starých jazyků a starších fází moderních jazyků (MSM 0021622435) na Masarykově univerzitě v Brně a díky grantu GA AV, č. IAA901640805.

Václav Blažek
blazek@phil.muni.cz